

1.03 Kratki znanstveni prispevek

UDK 373.5:622:553.445(497.4Mežica)

Prejeto: 6. 5. 2010

Franček Lasbaher

prof. angl. in nem. jezika, šolski svetnik, upokojeni predstojnik koroške enote Zavoda RS za šolstvo,
Legen 58e, SI-2383 Šmartno pri Slovenjem Gradcu
e-pošta: francek.lasbaher@amis.net

Rudarska šola v Mežici (1942–1991)*IZVLEČEK*

Prispevek obravnava kratek zgodovinski opis mežiške poklicne rudarske šole od začetkov v letu 1942 do njene ukinitve leta 1991, kot nam je dostopna zlasti v njeni šolski kroniki 1958–1991. Isti vir nam omogoča ugotoviti pomembnejše učitelje te šole in osnovne podatke o njenih učencih ter njenih šolskih prostorih. Upoštevani so tudi nekateri starejši podatki v arhivih mežiškega rudnika. Pomembno je dejstvo, da gre za edino takšno strokovno šolo v Sloveniji.

KLJUČNE BESEDE

zgodovina, poklic, rudarska šola, Mežica, rudnik svinca, šolska kronika, šolski prostori, učitelji, učenci, ukinitve šole

*ABSTRACT**VOCATIONAL MINING SCHOOL AT MEŽICA (1942–1991)*

The paper deals with a short historical outline of the vocational mining school at Mežica from its establishment in 1942 to its termination in 1991, especially according to the existing school chronicle 1958–1991. The same source enables us to learn about the most important teachers of this school as well as the basic data about pupils and school premises. Some older data kept in the archives of the Mežica mine have also been considered. The important fact is that this was the only vocational school of its kind in Slovenia.

KEY WORDS

history, vocation, mining school, Mežica, lead mine, school chronicle, school premises, teachers, pupils, termination

Uvod

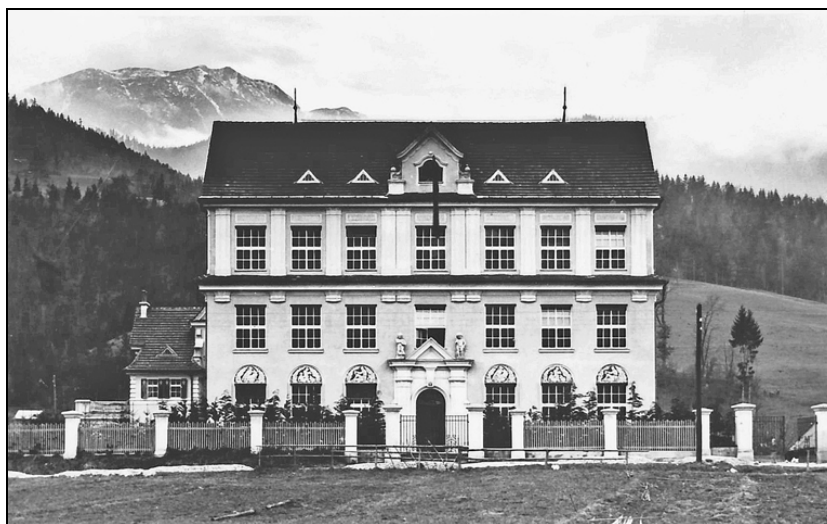
Na Koroškem, za zdaj, v januarju 2010, še vedno v eni od 12 krajinskih enot državotvorne Slovenije, poleg treh gimnazij delujejo tudi tri središča poklicnega šolstva: Slovenj Gradec (Mislinjska dolina), Ravne (Mežiška dolina) in Muta (Dravska dolina). Srednje šolstvo je torej tu vsaj navidezno razvito ustrezno, vendar žal premalo učinkovito, saj Koroška tudi po najnovjših podatkih¹ v izobrazbenem sestavu prebivalstva Slovenije osupljivo še vedno na vsej črti opazno caplja za republiškim povprečjem (in s tem tudi za tistimi krajinami, ki seveda doseženo povprečje sicer vlečejo navzgor). To nespodbudno dejstvo bomo ponazorili najprej z republiškim in nato s krajinskim podatkom: višja in visoka izobrazba 22,2% – 17% (!), brez izobrazbe 18,2 – 20,5%, srednja izobrazba, torej poklicno in splošno praviloma štiriletno izobraževanje skupaj 59,6 – 62,5%. Izkazani višji delež za Koroško je seveda varljiv, ker pač preveč zaostaja za visoko izobrazbo. Povprečje pa presegajo Gorenjska, osrednja Slovenija in vsa Primorska.

Vrnimo se torej k poglavitnemu in tudi sicer širšemu namenu tega prispevka. V zgornjem, nekako netočnem krajinsko koroškem okviru (netočnem zaradi tega, ker z vpisom vsa tri središča delujejo za celotno koroško krajino in s tem presegajo ozkost njenih dolin) je nekaj posebnega Mežica s svojo nekdanjo rudarsko šolo, s katero je neizogibno delila usodo mežiškega rudnika svinca in njegovo zapiranje celo zadnje desetletje prejšnjega tisočletja, le da je zaradi naglejšega umanjkanja učencev, seveda nujne

posledice usihanja delovnih mest v rudniku, svoja vrata morala dokončno zapreti že leta 1991.² Da ji bo ostalo vsaj še kaj naše zaslužene skupne spominske zavesti, ji namenimo pričujoči zapis.

Če nam že zgodovina pove, da je rudarjenje skoraj toliko staro kot človeška bit, je strokovno oziroma poklicno šolstvo le eden od bistveno mlajših razvojnih dosežkov celotnega šolstva. Kot povsod so tudi pri nas poklicne šole nastajale bolj ali manj v navezi z gospodarskim razvojem.³ Prvotne oblike so se ponujale tako rekoč na licu mesta – v družini s posredovanjem ročnih spretnosti – in ravno takšne so se obdržale vse do nastanka delavnic, ki so, seveda že na višji stopnji zahtevnosti, svoje naloge opravljale vse do takrat, ko jih je še na višji ravni zmogel prevzeti sodobnejši industrijski način proizvodnje.

Na Koroškem se je mladež skladno z zgoraj omenjenim dejstvom najprej že v Slomškovih nedeljskih šolah sredi 19. stoletja in po letu 1869 v nastajajoči obvezni osemletni redni osnovni šoli seznanjala z raznimi kmečkimi opravili predvsem s področja sadjarstva in vrtnarstva. Z razvojem čedalje pomembnejše trgovine se je uveljavljalo priučevanje hišnih vajencev in poslovnih pomočnikov, ki so jih kmalu po prvi svetovni vojni že nadomestile prave trgovinske šole z različno dolgim trajanjem. Sprva so bile dveletne, od okrog leta 1925 pa triletno, kot je to na Slovenskem že takrat in zatem skozi celotno obdobje kraljevine do leta 1941 še zlasti značilno za trgovinsko najbolj razvito okrajno glavarsko in stoletja dolgo edino koroško⁴ mesto Slovenj Gradec.⁵ Prave šolske oblike usposabljanja rudarjev so med

Osnovna šola v Mežici (iz zbirke Ernesta Logarja).

¹ Časopis Delo, 1. 2. 2010.

² Arhiv Rudnika Mežica, Rokopisna šolska kronika Rudarske šole Mežica.

³ Več o tem gl. Oder, *Občina Ravne*, zlasti str. 42–43.

⁴ Slovenj Gradec je od začetka 15. stoletja dejansko sodil pod Štajersko. Koroško mesto je (znova) postal v 20. stoletju.

⁵ Lasbaher, Koroško šolstvo.

zasedbo 1941–1945 uvedli Nemci, kar prav tako izrecno velja tudi za rudarsko šolo v Mežici, ki so jo zaradi nujnega usposabljanja za intenzivno izkoriščanje svinčeve rude predvsem glede na svoje vojaške potrebe ustanovili leta 1942. Za okupatorje je delovala do spomladi leta 1945, a za to dobo v celoti ni podatkov niti o učencih niti učiteljih.

Je pa v šolski kroniki, pisani žal le od leta 1958 do 1974, dobro razvidna predzgodovina kraja, šolska dejavnost pa se omenja v zvezi z občasnim usposabljanjem vajencev in starejših nekvalificiranih rudarjev. Kroniko dopolnjuje odlični mestni kronist in zgodovinpisec Štefan Lednik v Krajevnem leksikonu Slovenije IV z navedkom, da je šola brez prekinitve nadaljevala z delom tudi po osvoboditvi do leta 1952 in zatem spet od leta 1958.⁶ Do prekinitve je prišlo zaradi slabšega gospodarskega položaja rudnika in s tem povezanega zmanjševanja vpisa v poklicno šolo.

Šolska kronika

Šele od slednjega obdobja, torej od leta 1958, imamo v arhivu mežiškega rudnika ohranjeno šolsko kroniko rudarske šole, naš poglavni vir, v katerem je (nedatirano in nepodpisano) zapisano, da je nemška vajenska šola redno delovala od leta 1942 skozi vso preostalo dobo okupacije. Po njej jo je 13. oktobra 1945 ustanovilo jugoslovansko ministrstvo za rudarstvo. Posebno dragoceni so sicer nepopolni podatki v arhivski preglednici rudnika o njenem občasnem delovanju v prvih petih šolskih letih od 1945 do 1950, saj nam povedo število učencev, njihov uspeh po popravnihi izpitih v prvih štirih letih in število vajencev, ki so šolanje končali. Prav v prvem letu se jih je vpisalo največ, 65, zatem pa 33, 38, 31, v letu 1949/50 pa 60. Podatki o učnem uspehu v začetnih štirih letih niso ravno bleščeči: 75,6%, 83,8%, najboljši je v letu 1947/48 90,4% in v naslednjem letu 81,4%. V navedenem obdobju se je za rudarje usposobilo 48 učencev, kot sledi: 10, 6, 11, 8 in še enkrat 10.⁷ Za šolsko leto 1950/51 so pred prekinitvijo šole še vpisali 33 učencev, ki pa so jih na izobraževanje oziroma usposabljanje poslali v stara rudarska kraja Idrijo in Bor. Iz danih navedb spet ni razvidno niti vodstvo poosvoboditvene šole niti kdo so bili njeni takratni učitelji.

Po še kar dolgem premoru, proti koncu katerega je izobraževanje ponovno pričelo dobivati širšo veljavo, se je rudniški delavski svet 9. septembra 1958 odločil, da se industrijska rudarska šola spet ustanovi z utemeljitvijo, naj se v njej otroci rudarjev strokovno izobražijo za kvalificirane rudniške narasčajnike. Kot pristojna oblast jo je potrdil okrajni

ljudski odbor Maribor. Prijavilo se je 34 učencev, od katerih jih 13 ni imelo končane osnovne šole in so morali opravljati posebni preizkus minimalnega znanja; na njem jih je bilo uspešnih 11 in za vpis jih je ostalo 32. Pouk se je pričel 13. oktobra. Kakor že prej je teoretični pouk, bilo ga je 21 ur tedensko, potekal v prostorih velike stavbe osnovne oziroma bivše meščanske šole (leta 1925/1926 so jo zgradili angleški lastniki rudnika na zahtevo takratnega ravnatelja osnovne šole in socialdemokratskega župana Vinka Möderndorferja),⁸ v povojnem času pa že novo ustanovljene nižje gimnazije, ki je po osvoboditvi leta 1945 povsod po Sloveniji nadomestila višjo stopnjo osnovne šole oziroma manj pogoste starojugoslovanske meščanske šole (v Mežici je poleg slovenjegraške v obdobju 1920–1941 kot ena od samo dveh na Koroškem delovala od leta 1926 do 1941). Meščanske šole so bile sicer izboljšane oblike štiriletne višje stopnje obvezne osnovne šole, vendar niso omogočale vpisa v srednje šole. Po izdatnem nekajletnem reformiranju je tudi preko ukinjenih nižjih gimnazij leta 1958 povsod nastala predmetna stopnja enotne osemletne osnovne šole, ki pa je smotrno obdržala bistveno pridobitev predhodnih meščanskošolskih in nižjegimnazijskih oddelkov – obvezni pouk tujega jezika.

24 ur praktičnega pouka je obnovljena rudarska šola seveda spet imela v rudniških obratih oziroma delavnicah. Ūrniki so sestavili s pomočjo predmetnikov sorodnih strokovnih šol, za praktični pouk pa v sodelovanju z rudniškimi strokovnjaki. Oboje je potrdil svet za šolstvo republike Slovenije. Učitelji strokovnih predmetov so se znašli v precejšnji zagati, ker zanje še ni bilo učbenikov niti kakršnih koli drugih učnih pripomočkov. Vsekakor so bili učenci precej obremenjeni, saj je bilo skupnega tedenskega pouka kar 45 ur. Med šolskim letom je bil v posameznih ocenjevalnih obdobjih učni uspeh 68 do 77%, a so ob koncu vseeno izdelali vsi, s srednjo oceno šolskega dela 3,16, praktičnega pa 4,05. Še najtežje je šlo učencem, ki so spet prišli v šolo po eno- ali celo dveletni prekinitvi. Šolski obisk je bil s 97,4% povsem zadovoljiv.

Učenci so ustanovili svojo razredno skupnost; sestali so se štirikrat, da so obravnavali učne uspehe, disciplino tako v šoli kakor zunaj nje ter športno udejstvovanje. Deloval je tudi razredni krožek za učno pomoč slabšim učencem. Med zimskimi počitnicami so poskrbeli za enotedenski smučarski tečaj na Peci. Na poučno potovanje so se odpravili v ravensko železarno ter v rudniško topilnico in laboratorij v Žerjav. V počastitev dneva mladosti so hodili po poteh I. koroškega bataljona in se seznanjali z narodnoosvobodilnim bojem na obeh straneh koroške meje. Proti koncu leta je bil v mesecu maju skladno z novimi predpisi ustanovljen

⁶ Lednik, Mežica, str. 479.

⁷ Arhiv Rudnika Mežica, Rokopisna šolska kronika Rudarske šole Mežica.

⁸ O tem gl. Lasbaher, Meščanski šoli, str. 106–130.

Rudarska šola v Mežici (iz zbirke Ernesta Logarja).

devetčlanski šolski odbor, ki si je za predsednika izvolil dr. ing. Stanka Grafenauerja.⁹ Predsednik se je udeležil sklepne konference učiteljskega zbora in pripravil obravnavo zakona o šolstvu.

Šolsko leto 1959/60 so prvič pričeli tudi z 18 učenci 2. razreda, tako da jih je bilo v obeh skupaj 38 in so lahko ustanovili svojo šolsko skupnost. Kronika nas končno obogati s spiskom učiteljskega zbora in s podatki o tem, kaj poučujejo: vršilec dolžnosti ravnatelja je bil Ernest Logar¹⁰ (elektrotehnika), razredničarka 1. razreda prof. Marija Kozak (družbeno ekonomska vzgoja), prof. Erika Gregorč (slovenščina), Marko Skudnik (strokovno računstvo), ing. Franc Seme (rudarstvo), ing. Ivo Štruel (mineralogija in petrografija), ing. Ivo Krivčenko (tehnologija materiala), ing. Franc Mežnar (strokovno risanje), dr. Janez Platzer (poklicna higiena) in Tomaž Vevar (telesna vzgoja). Z izjemo zadnjih dveh so bili vsi zaposleni v rudniku in samoumevno prav tako vsi učitelji praktičnega pouka, kar nam pove, kakšna kadrovska močna delovna ustanova je dejansko rudnik bil.

Takšen odličen predavateljski zbor je seveda zlahka poskrbel za sprotno in koristno povezovanje teoretičnega in praktičnega učnega dela, ki je po-

tekalo na šolskih deloviščih ali ob strojnih napravah na dejanskih delovnih mestih. Razredničarka 2. razreda je bila prof. Gregoračeva; razred so učili isti učitelji kot prvega, ob njih pa še Ernest Logar elektrotehniko v rudarstvu in Drago Skok predvojaško vzgojo. Navedek poučevanih predmetov nam priča, da je bil predmetnik predvsem strokovno zasnovan in v tem pogledu ravno dovolj zahteven. Člani šolskega odbora ter predsednika šolske in mladinske skupnosti so se udeleževali tudi konferenc učiteljskega zbora, njegova zadolžena člana pa sta pomagala pogosto premalo resni razredni skupnosti učencev. Njeno delo še ni bilo zadovoljivo zaradi pomanjkanja prostora med dopoldanskim osnovnošolskim poukom in tudi zaradi prevelike oddaljenosti številnih učencev od šole. Med šolskim letom so bili štirje roditeljski sestanki; udeležba je bila vedno dobra, saj so se starši radi seznanjali z delom šole in sodelovali pri obravnavi učnih uspehov in discipline.

Kakovost šolskega dela se je dodatno izboljšala, ker je šola že imela na voljo precej učnih pripomočkov in na novo urejeno veliko rudniško zbirko mineralov, na strokovnem področju pa so si učitelji pomagali z učbeniki za višje šole. Kolikor toliko so bili prav tako zadovoljni s končnim učnim uspehom – v 1. razredu 80% in v 2. razredu 83,5%, skupni pa 81,6%. Tokrat torej ne moremo govoriti o posebni šolski uspešnosti, saj je morala razred ponavljati petina. Večina učencev se je sicer bolj zanimala za praktično delo kakor za teoretični pouk, kar je razvidno tudi iz srednjih ocen: prav dobro pri prvem in dobro pri slednjem. Dne 21. maja so obiskali velenjski premogovnik in 28. junija idrijski rudnik

⁹ Nenavadno, a vendar v šolski kroniki ni nobenega zapisa o tem slovenskem vrhunskem strokovnjaku za geologijo in rudarstvo, več let celo zaposlenem prav v mežiškem rudniku. Iz Enciklopedije Slovenije povzemam, da je ne le v Mežici, marveč v Jugoslaviji sploh uvajal izboljšano izkopavanje rud; postal je redni profesor ljubljanske univerze in član SAZU.

¹⁰ Ernest Logar, strokovni sodelavec Rudnika Mežica, (ustanovitveni) dolgoletni ravnatelj mežiške rudarske šole 1958–79.

Ernest Logar, dolgoletni ravnatelj rudarske šole v Mežici (iz zbirke Ernesta Logarja).

živega srebra. Šola je prvič vzela pod povečevalo prosvetna oblast, januarja 1960 inšpektor za strokovne šole tov. Drago Glogovšek,¹¹ poznejši dolgoletni pedagoški svetovalec republiškega zavoda za šolstvo ter za slovenski jezik tovariš Polde Suhodolčan,¹² takrat predmetni učitelj in ravnatelj na prevajški osnovni šoli ter z odmevnimi književnimi dosežki že uveljavljeni slovenski pisatelj. Rudarsko šolo v Mežici je v celoti vzdrževal in oskrboval krajevni rudnik s sredstvi svojega sklada za kadre vključno s sredstvi za nagrade in čedalje bolj tudi za štipendije učencem. Slednji so seveda brezplačno dobili še delovno obleko in ostala delovna sredstva, bolj oddaljenim pa so povrnili stroške tudi za večkratno potovanje domov.

V šolskem letu 1960/61 so pouk, s katerim so predavatelji učence rudarstva »z vso prizadevnostjo uvajali v svet znanosti in jih pripravljali za nadaljnje življenjske naloge«, izvajali od 5. septembra do 20. junija. Učence so spodbujali k rednemu delu in skupaj so dosegali dobre uspehe tudi z odpravljanjem razlik v prinesenem osnovnošolskem znanju. K temu so prav tako pripomogle redne in skrbne pripra-

ve na predavanja z uporabo sredstev obveščanja ter sodobni metodični prijemi z vključevanjem filmov in seminarskih nalog. Dogovorili so se za manjšo obremenitev učiteljev z učnimi urami, zaradi česar jih je zdaj poučevalo kar 18. Šolsko vodstvo si je prizadevalo dosledno uveljavljati družbeno samoupravljanje v sodelovanju z učenci in rudnikom ter s širšim družbenim okoljem. Posebno skrb so namenili premalo uspešnim učencem; zanje so izvajali učne krožke za najbolj zahtevne predmete – računstvo, mineralogija, družbeno ekonomska vzgoja. Vse učence je rudnik oskrbel z zaščitnimi sredstvi za praktični pouk in prvič z brezplačno malico v šolski kuhinji osnovne šole oziroma v obratu družbene prehrane podjetja. Uvedli so redne zdravniške preglede. Republiški rudarski inšpektor Jože Tiringar je šolo obiskal dvakrat poleg že rednega pedagoškega nadzora. Krožki bi bili še uspešnejši, če bi vsi učenci bivali v bližini šole, kar bi jim seveda omogočal primernejši dijaški dom z nujnim poglobljanjem šolske skupnosti v samoupravno družbeno politično življenje okolja. Poznavanje slednjega so še razširili z večdnevnim učnim potovanjem po Jugoslaviji z udeležbo vseh, ki so opravili zaključni izpit.

Šolsko leto 1961/62: Najpomembnejša pridobitev je bila razširitev šolskega programa na 3. razred poklicne šole s 17 učenci, zelo slabo pa je bilo dej-

Dijak rudarske šole pri praktičnem pouku (iz zbirke Ernesta Logarja).

¹¹ Drago Glogovšek, dolgoletni strokovni pedagoški svetovalec Zavoda RS.

¹² Leopold Suhodolčan (1928–1980), uveljavljen koroški šolnik in slovenski književnik.

stvo, da zaradi premajhnega zanimanja prvič ni uspel vpis v 1. razred; 2. razred je štel 16 učencev, vseh skupaj jih je bilo torej 33. Učni uspeh je še vedno kvarilo dejstvo, da sta redno osnovno šolo imela samo dva učenca; vsi ostali so šolsko obveznost končali v nižjih razredih, dva celo v petem, kar jim je povzročalo velike učne težave zlasti pri matematiki, geologiji in elektrotehniki pa tudi pri praktičnem pouku v šolski delavnici, ki so ga predvsem v sklepnem letniku pričeli poglobljati z dodatnim obsegom zaradi takojšnje vključitve absolventov v redno zaposlitev. Ob tem so ga preuredili s strnjeno obliko v 2. razredu na zadnje tri dni v tednu, kar je seveda pomenilo, da je bil teoretični pouk prve tri dni, v 3. razredu pa je bilo to razmerje takšno, da so imeli strnjeni praktični pouk štiri dni. Ker je bilo v rudarstvu čedalje več mehanizacije, je bil kot nov predmet vpeljana rudarsko strojništvo. Nadaljevali so z učnimi krožki, a se je tistih za najslabše učence, katerim so bili prvenstveno namenjeni, udeleževalo čedalje manj in so jih ukinili. Vsi predavatelji tehničnih predmetov (inženirji in tehniki) so bili honorarci iz neposredne proizvodnje, ki so dotlej poučevali brezplačno. Vodja praktičnega pouka in njegovi inštruktorji so bili visoko kvalificirani delavci.

Po novem je šola delovala v sestavu izobraževalnega centra podjetja, v okviru katerega je dobivala zadostna materialna sredstva. Skoraj vsi učenci so bili iz vseh največjih krajev Mežiške doline, največ seveda iz Mežice in njene okolice. Skladno s šolskimi pravili so med letom imeli dva temeljita zdravniška pregleda v obratni ambulanti, ki je sproti ugotavljala njihovo sposobnost za zahteven rudarski poklic. Že znana pedagoška preglednika in svetovalec sta vsak po svoji strani opravila temeljit pregled šole in ji zapisala pohvalno oceno. Za učence, ki so izdelali 3. razred in so s tem že dosegli osnovno rudarsko izobrazbo, je bil vpeljan še zaključni izpit s teoretičnim in praktičnim delom; prvi je vseboval seminarsko nalogo z zagovorom in zadostno znanje osnovnih predmetov, drugi pa vrtanje, tesarjenje in delo z rudniškimi stroji. Uspešnih je bilo vseh 9 kandidatov v rednem roku in 8 v jesenskem popravnem roku. Tako se je šola spodbudno vključila v reformirani program strokovnih šol.

Šolsko leto 1962/63 je potekalo v neobičajni kombinaciji 1. in 3. razreda; vpisanih je bilo 34 učencev (22 + 12). Bili so nekoliko boljši kot predhodniki; 1. razred so celo izdelali vsi, čeprav so v njem imeli le štirje popolno osemletko, ostali pa so si osnovnošolsko ne/znanje dopolnjevali z 200-urnim pripravilnim tečajem slovenščine, računstva in prirodopisa, pri čemer so predavatelji pouk ponazarjali s primeri iz neposrednega življenjskega okolja in z že znanimi poučnimi ekskurzijami v ravnansko železarno in idrijski rudnik. Skozi vse leto je bilo precej težav z nediscipliniranimi učenci, ki so prihajali predvsem iz socialno neurejenih družin, nekaj ne-

všečnosti s teoretičnim poukom pa je bilo tudi zaradi usklajevanja urnika z mežiško osnovno šolo. V 2. polletju so uvedli mladinske ure, v katerih sta razredni skupnosti obravnavali politične naloge mladih in izbrane vsebine iz republiškega programa šole za življenje. Že dobro vpeljana učna potovanja ob koncu pouka so iz Idrije podaljšali še v Postojnsko jamo. Šolanje je zaključilo devet vajencev, ki so se vsi brez težav takoj zaposlili v domačem podjetju.

Tudi za šolsko leto 1963/64 vpis v 1. razred ni uspel in šola je izjemoma imela en sam pa še ta zelo problematičen 2. razred z 22 učenci, od katerih sta zaradi disciplinskih prestopkov bila dva izključena že oktobra. Težave z njimi so se nadaljevale, saj so šolo med letom samovoljno zapustili štirje učenci, od preostalih pa so bili ob koncu prav tako štirje nezadostni. Kronist se je lotil podrobnega pregleda z vsemi ocenami od 5 do 1 pri vseh predmetih, iz česar vidimo, da pri petih predmetih sploh ni bilo odličnih, kot povprečje vseh ocen pa je izračunal 3,3. Nedvomno je še pomembneje, da pa nam je s tem spet prikazal predmetnik, po katerem je šola delovala – zapisali ga bomo *tudi* z novimi učitelji (večina prvotnih je omenjena pri šolskem letu 1959/60): slovenski jezik, strokovno računstvo (Mirko Skudnik), rudarstvo (Ivo Simetinger), rudarsko strojništvo, tehnologija z osnovami mehanike, mineralogija in petrografija (Milan Fabjančič), tehnično risanje (Franc Mežnar), družbeno ekonomska vzgoja (Martin Hriberšek), predvojaška vzgoja (Franc Arbeiter), telesna vzgoja (Tomo Vevar), praktično delo (več inštruktorjev, vodja Franc Triplat) in vedenje. Vsi predavatelji so si neumorno prizadevali za čim privlačnejši pouk s posodabljanjem učne tehnologije pa tudi s številnimi poučnimi potmi v bližnja in oddaljena strokovno in kulturno zanimiva mesta. Posebnosti učnega programa so dopolnjevali v sodelovanju z ravnansko delavsko univerzo, praktična delovna mesta pa v soglasju s pristojnim republiškim inšpektoratom.

Šolsko leto 1964/65: Šola je bila še vedno nepopolna, delovala sta samo dva letnika, 1. s 16 in 3. s 15 učenci, od katerih sta dva prišla iz nižje rudarske šole v Zagorju. Kar 13 novincev ni imelo končane osnovne šole in za izpolnitev tega zakonskega vpisnega pogoja so v septembru in oktobru zanje izvajali utečeni dvestourni dopolnilni program. Ob koncu so imeli še 26 dijakov, od teh v 3. letniku 12; uspešnih je bilo 11 ali skoraj 92%. Spremenjeni predmetnik je uvedel geologijo, učil jo je Alojz Brumen, in zdravstveno vzgojo, ki jo je prevzela dr. Marija Čegovnik. V 2. polletju je Zavod za šolstvo na Ravnah pričel izvajati niz strokovnih predavanj za poklicne šole tudi z naslednjimi vsebinami: izobraževanje strokovnih kadrov, metode utrjevanja učne snovi, objektivno merjenje učnih uspehov in dejavniki uspešnega učenja. Osredotočili so se na

nov predmetnik z večjim deležem splošno izobraževalnih znanj. Novost je bila tudi estetska vzgoja, ki je predavateljem povzročala še največ težav, ker so bili zanj preslabo pripravljani. Rudnik je za učence uvedel nov način nagrajevanja, vezanega na učni uspeh in na zmanjševanje neopravičenega izostajanja, kar je precej popravilo njihov odnos do šolskega reda. Med ekskurzijami je bil tudi obisk zagrebškega vele-sejma. To leto jim je prineslo še novo obliko zaključnega izpita z delovnimi nalogami v rudniku, z zagovorom seminarske naloge ter s pisnim in ustnim izpitom iz slovenščine; uspešnih je bilo 12 kandidatov, od katerih se je z odličnim uspehom izkazal vsaj eden. Tekom leta so se v delovni organizaciji pričeli razgovori o nujnosti izgradnje rudniškega izobraževalnega centra z najpotrebnejšimi šolskimi in domskimi prostori, ki naj odpravijo prostorske težave s teoretičnim poukom v osnovni šoli in osebne težave najbolj oddaljenih učencev z vsakodnevno naporno in zamudno potjo v šolo in domov.

Največja novost *šolskega leta 1965/66* je bil nedvomno zunanji oddelek 1. razreda mežiške rudarske šole v Idriji, najstarejšem središču slovenskega splošnega in poklicnega šolstva – slednje se je leta 1728 pričelo prav tam z usposabljanjem rudniških delavcev. Idrijski razred je pritegnil kar 29 učencev; v Mežici se jih je v 1. razred vpisalo samo 18; ob njem je deloval le še 2. razred z 12 učenci, tako da je bilo vseh skupaj z idrijskimi 59 učencev. Od novincev v obeh krajih je bilo takšnih s popolno osemletko le 9 in preostali so morali pričeti šolanje z dopolnilnim tečajem za učno snov predmetne stopnje osnovne šole. Končali so ga pred šolskim izpitnim odborom s posebnimi dokaj zahtevnimi vprašanji iz slovenščine, matematike, prirodoslovja in spoznavanja družbe. Na koncu šolskega leta je skupni uspeh obeh šol dosegel 94,4%, a od obeh prvih razredov je bil s 100% boljši idrijski, ker je bil mežiški že s samo enim ponavljavcem precej slabši, dva pa so imeli še v 2. razredu. Pri tem je bilo bistveno, da je Idrija imela dijaški dom, v katerem je bivala večina učencev. V mežiškem učiteljskem zboru je prišlo do naslednjih sprememb: slovenščino je poučevala učiteljica Greta Lednik, spoznavanje prirode absolventka Cveta Hanuna (še isto leto jo je zamenjal predmetni učitelj Karel Potočnik, kasnejši dolgoletni ravnatelj mežiške osnovne šole), spoznavanje družbe prof. Jože Lednik, zgodovino s poudarkom na delavskem gibanju pa podpolkovnik Pavel Grubelnik. Takojšnja pridobitev povezave z idrijsko šolo je bila izmenjava bogate mineraloške zbirke obeh rudnikov. Veliko pozornosti so namenjali šolski skupnosti, ki so jo podpirali z zavestjo, da se ravno v njej najbolj kalijo bodoči samoupravljavci. Nadzornika sta redni pregled opravila zlasti s prisostvovanjem pri pouku, za prvi pregled idrijskega oddelka pa sta ravnatelj Ernest Logar in Drago Glogovšek tega obiskala že v mesecu oktobru 1965.

V *šolskem letu 1966/67* se je nadaljeval uspešen vpis v 1. razred v Idriji s 17 in tokrat še uspešnejši v Mežici s 23 novinci. V obeh 2. razredih jih je bilo 27 + 15 in v mežiškem 3. razredu 10; tako jih je bilo v Idriji 44 in v Mežici 48 oziroma skupaj 92. Na obeh šolah so morali izvesti pripravljani tečaj za tiste, ki so se vpisovali s 6. oziroma 7. razredom osnovne šole. Mežiški rudnik je temeljito prenovil učilnice, ki so jih za svoj pouk uporabljali v osnovni šoli. Strokovna pridobitev so bila nova skripta za rudarstvo in zbirka učil za elektrotehniko. Učne načrte so na obeh šolah prilagodili lastnemu pouku. Koroški učitelji praktičnega pouka so skupaj z ravnskim kovinarskim izobraževalnim centrom ustanovili strokovni aktiv. Gojili so neposredne tovariške stike med učenci in učitelji. Učenci so pripravili proslavo v počastitev osvobodilne fronte in 1. maja ter sodelovali na tekmovanju »75 let dela in življenja tovariša Tita«. 17 učencev si je pridobilo Prežihovo srebrno bralno značko. Število poučnih potovanj se je še bolj razmahnilo s šestimi na novo uvedenimi kulturnimi dnevi; vsi razredi so si v Slovenjem Gradcu ogledali tudi svetovno likovno razstavo in koroški muzej NOB. V Idriji so vsi obiskovali šolo za življenje na delavski univerzi. Učenci obeh šol so bili v Ljubljani še na operni in gledališki predstavi. Uveljavljali so se tudi enako številni športni dnevi. Šolska knjižnica v Mežici je štela 620 enot, največ, 500, jih je bilo v učbeniškem skladu; v Idriji so jo šele začeli urejati z začetnim skladom 85 enot, med njimi 58 učbenikov. V obeh podjetjih sta bili predavateljem na voljo bogati strokovni knjižnici. V Mežici je tokrat šolanje končalo le devet rudarjev.

Šolsko leto 1967/68 so pričeli s popolno razvstostjo zunanje idrijske enote. Z njo vred je mežiška matična šola štela skupaj 120 učencev, večina, 65, jih je bila v Idriji. Učence brez izpolnjene osemletke so za vpis usposobili v oddelku za odrasle. Šolsko leto so izvajali skladno z letnim delovnim načrtom; njihovo uspešnost je potrdilo postopno izboljševanje končnega učnega uspeha, ki se je v tem letu povzpelo že skoraj na 90%. Zaposlili so vzgojitelja, ki je odločilno pripomogel k boljši družbeno politični vzgoji in večji pridnosti učencev. Zaradi priprav na prvi zaključni izpit v idrijski enoti je ravnatelj tej šoli posvečal še več pozornosti, na eni in drugi pa je ugotovil, da se manjšina premalo dosledno pripravlja na pouk; med njimi so celo strokovni učitelji, ki še nimajo predpisane pedagoške izobrazbe. Predvsem razredniki so nenehno skrbeli za uveljavljanje mladih samoupravljavcev v šolski skupnosti tudi tako, da so še naprej spodbujali njihovo tvorno sodelovanje na redovalnih konferencah. V obeh šolskih enotah sta bila po dva skupna sestanka učencev, staršev in učiteljev. Skrbeli so za vsestransko množično sodelovanje z okoljem; vključili so se tudi v zbiranje prostovoljnih prispevkov za dograditev kliničnega centra v Ljubljani. V slavnostnem junij-

skem roku je v Idriji prvi zaključni izpit opravilo vseh 22 kandidatov, v Mežici pa od 12 zgolj 10, preostalima je to uspelo jeseni.

Šolsko leto 1968/69: Ob precejšnji kadrovski okrepitevi z izšolanimi rudarji so bili v idrijskem rudniku očitno zadovoljni in vpisa v 1. razred niso obnovili, saj so v 2. in 3. razredu tako ali tako imeli še 38 učencev (22 + 16). Vpis se je prav tako zmanjšal v Mežici, na 15 novincev, v obeh višjih razredih jih je bilo 39 (21 + 18), v vseh treh torej 54. Na matični šoli so dosegli 88,9% učni uspeh, v zunanji enoti pa so bili s 97,4% ponovno precej boljši, sploh zaključni razred s 100%. Ob tem je bilo spodbudno še spoznanje, da je bil učni uspeh boljši pri tistih predmetih, za katere so imeli vsa potrebna učna sredstva vključno z učbeniki. Posebna učna novost v obeh tretjih razredih je bila obvezen 15-urni tečaj prve pomoči. Poleg rednega izpolnjevanja šolskih obveznosti sta se obe šoli odlikovali na krajevnih kulturnih, športnih in družbeno političnih prireditvah, zlasti tistih ob občinskem prazniku.

V *šolskem letu 1969/70* je bil vpis na obeh šolah dokaj presenetljiv. V Mežici na splošno razočaranje spet ni bilo dovolj učencev za 1. razred navzlic znanim občutnim potrebam po mladih rudarjih, v Idriji pa so se zadovoljili z razmeroma skromnim oddelkom 12 novincev. Tako sta na obeh šolah delovala po dva oddelka: v Mežici sta bila 2. in 3. razred (15 + 20 = 35 dijakov), v Idriji pa 1. in 3. z enakim skupnim številom dijakov (12 + 23). Morda je boljši učni uspeh idrijske enote spodbudil še mežiško, saj je bil tamkajšnji 2. razred 100%, in tudi 3. razred je bil dovolj dober s 95,2% (skupaj torej 97,2%), vendar idrijskega vseeno niso dosegli, ker so tam bili uspešni vsi. Toda poslej so lahko tudi v Mežici vsi učenci bivali v internatu, v katerega je rudnik preuredil samski dom.

Za učitelje strokovnih predmetov je zakon določal visoko izobrazbo, saj lahko ustrezna zasedba bistveno vpliva na kakovost šolskega dela. V Idriji jih je bilo šest – poleg diplomiranega ekonomista kar pet diplomiranih inženirjev rudarstva, v Mežici pa, presenetljivo, samo štirje. V obšolskih dejavnostih so bili povsod silno prizadevni; učenci so poleg obveznega tečaja prve pomoči imeli na izbiro še vrsto prostovoljnih: smučarskega in plavalnega, od športnih iger pa zlasti mali nogomet, strelstvo, šah ter ob tem še taborništvo in planinstvo. Uspešno so tekmovali na mnogih občinskih in medobčinskih prvenstvih. Zaključni izpit je v Idriji opravilo 23 in v Mežici 19 dijakov; od slednjih se jih je šest najboljših odločilo za nadaljnje izobraževanje na rudarski tehnični šoli, za kar jih je spodbudil tudi njihov rudnik s kadrovskimi štipendijami.

Šolsko leto 1970/71: Obe šoli skupaj sta v tem letu imeli samo tri oddelke. Dva sta bila v Mežici; šibek vpisni razred je štel samo 14 novincev, 3. razred pa komaj dva več. Enemu ni uspelo izdelati

in je s tem zmanjšal uspeh šole na 93,3%. Deloval je tudi enoletni oddelek za priučene kopače rude, ki jih je bilo v jamah premalo, od 10 vpisanih se jih je za delo usposobilo 8. V Idriji je bil le oddelek 3. razreda s 16 učenci, uspešni so bili vsi. Velika mežiška pridobitev je bila preureditev nekdanje hidroelektrarne v učilnice izobraževalnega centra. Uvedli so nov način štipendiranja in nagrajevanja učencev, s katerim so znatno izboljšali njihov socialni položaj in skoraj vsi so se oddolžili z boljšim učnim uspehom. Toda nepričakovano jih je prizadela mednarodna prepoved kakršnega koli dela v rudniških jamah za vse, ki še niso stari 16 let, zaradi česar so morali precej prilagoditi praktični pouk v 1. razredu. Na republiškem posvetu so obravnavali čedalje slabši vpis v poklicno šolstvo tudi zaradi prezahtevnega vpisnega pogoja s končano osnovno šolo. Najpomembnejši sklep je bil, da se to spremeni v dokončani 6. razred. Predlagali so še, da se rudarska šola šteje v delovno dobo in naj se rudarje oprosti vojaščine. Veliko izboljšanje za učence je bila uvedba malice na stroške štipenditorja.

V *šolskem letu 1971/72* je rudarska šola v okviru mežiškega izobraževalnega centra postala enota splošnega kadrovskega sektorja rudnika. Za vodja je bil imenovan dotedanji, torej strokovni učitelj Ernest Logar. Stalni nameščenci so postali še Edvard Ocepek, vodja šolskih delovišč in rudarski nadzornik in z njim vred vsi štirje učitelji praktičnega pouka. Učitelji 12 splošno teoretičnih predmetov so dobili odločbe o civilno pravnem delovnem razmerju. V Mežici so spet imeli samo dva razreda, 1. s 14 in 2. z 11 učenci ali skupaj le za en spodoben razred 25 učencev. Pojavila se je ocena, da so poklicne šole manj ugledne od splošnih; zaradi tega pritegnejo manj učencev in tudi ti sodijo med slabše, kar spet izkazuje zelo slab končni učni uspeh z 81,9%. Tako je razumljivo, da bo rudarjev še bolj primanjkovalo. Da bi šolanje vseeno postalo privlačnejše, se dopolnjeni program bolj prilagaja učencem s kovinarskim, električarskim in mizararskim profilom, osnovni rudarski pa se deli v poklic kopača in plemenitelja rude. Poleg tega je v tem letu rudnik razpisal 17 visokošolskih in 26 srednješolskih štipendij, 24 delavcem pa je kril stroške izrednega študija na srednjih, delovodskih in višjih šolah.

Še zadnjič so bili povezani z idrijsko enoto s 3. razredom in 12 učenci. Njihovi učitelji so bili: vodja oddelka Alojz Zidarič (zgodovina in družbeno politična ureditev SFRJ), Ivan Knap, rudarski nadzornik (praktični pouk), Anton Bolko, predmetni učitelj (slovenščina), Jože Lampe, rud. tehnik (strokovno računstvo), Marijan Felc, gimnazijski absolvent (strokovno računstvo), Ivan Poljanšek, pru¹³ (telesna vzgoja), Albin Koželj, dipl. ing. rud. (rudarstvo in strojništvo), Valentin Gostiša (enako, ista

¹³ Predmetni učitelj.

Dijaški dom v Mežici (iz zbirke Ernesta Logarja).

predmeta), Julij Vastič (enako, varstvo pri delu), Janez Gantar, tehnik (geologija), Ivan Povalej (enako, tehnično risanje), Franc Gale, dipl. ekonomist (ekonomija in organizacija podjetja), Ivan Vončina, tehnik (elektrotehnika, mehanika). Pri takšni zasedbi je opazno, da je idrijski šoli oziroma njenim učiteljem do verificiranega pouka manjkalo še precej izobrazbenih stopenj. S tem šolskim letom se je končalo uspešno in vzorno osemletno sodelovanje Mežice z Idrijo, vpeljano leta 1965. Njegov poglobitveni dosežek: 74 poklicno usposobljenih delavcev za idrijski rudnik živega srebra.

Šolsko leto 1972/73: Končno so spet delovali v vseh treh razredih, v 1. z 21 učenci, v 2. z 12 in v 3. razredu z 11 učenci. 1. razred je bil sicer najmočnejši, a to je bil plod vpisnega sodelovanja z velenjskim šolskim centrom, ki je mežiškemu odstopil 9 novincev iz drugih republik. Z njimi je bilo precej težav: najprej da so se vsaj za silo naučili slovenščine in ob tem še vsaj osnovnih delovnih navad. Od začetnih 44 učencev jih je do konca ostalo 37, izdelalo pa jih je 29 ali precej skromnih 78,4%. Učencem 1. razreda, ki še niso smeli v rudniške jame, so uredili novo učilnico v šolskih in remontnih delavnicah. Zaključni izpit je opravilo vseh 11 kandidatov – pet strojnih ključavničarjev, dva strugarja in štirje obratni električarji. Rudnik je prav tako spodbujal tečajno izobraževanje zaposlenih zlasti za varilce in kurjače, bilo je 23 udeležencev in 4 za nemščino. Tako ali drugače je bilo v izobraževalnih oblikah vključenih kar 382 oseb, od teh 219 redno zaposlenih, 44 učencev rudarske šole, 40 štipendistov na zunanem študiju in 51 vajencev.

Šolsko leto 1973/74. Izobraževalni center se je okrepil z novim referentom Antonom Škrjancem,

učiteljem glasbenega pouka v okviru republiškega načrta kulturne vzgoje. Na republiškem sekretariatu za šolstvo so uspešno opravili verifikacijo izobraževalnega centra, torej postopka za dokazilo o izpolnjevanju uradnih izobraževalnih zahtev. Za 1. razred je bilo spet premalo prijav, v 2. razredu jih je bilo 13 in v 3. razredu 12. Glavno oviro so videli v dejstvu, da nimajo zadostnih bivalnih zmogljivosti za večje število oddaljenih učencev, zanimanje iz bližnjega okolja pa je premajhno. To je postalo toliko bolj zaskrbljujoče, ker je bila rudniška tehnologija čedalje zahtevnejša in je terjala višjo usposobljenost novih sodelavcev, ki si jo morejo pridobiti zgolj v šoli. Celovito rešitev so videli v izgradnji lastnega dijaškega doma z nujnimi učilnicami in bivalnimi prostori. Zaključni izpit je opravilo 20 učencev – devet strojnih ključavničarjev, sedem obratnih električarjev in en strugar. Poleg že uspešno vpeljanih oblik rednega izobraževanja odraslih je posebnost tega leta množičen seminar za delegate samoupravnih organov s 193 udeleženci iz rudnika.

Šolska kronika, naš poglobitveni vir, se tu konča in le ugibamo lahko, zakaj je ravnatelj Ernest Logar, ki je šolo vodil še nadaljnjih pet let, prenehal skrbeti zanjo. Za sklepno obdobje zgodovine rudarske šole Mežica pa si le lahko spet pomagamo z rudniškim arhivom, v katerem se najde strnjeno poročilo o zadnjih letih šole njenega zadnjega ravnatelja Igorja Radoviča,¹⁴ ki ga je odlično obogatil z nekaterimi povzetki celotne zgodovine šole. V vseh letih obstoja se je nanjo vpisalo 557 učencev, ki so bili skoraj do konca 70-tih let v veliki večini z območja

¹⁴ Radovič, Igor, kot dipl. psiholog strokovni sodelavec mežiškega rudnika in zadnji ravnatelj njegove poklicne šole.

današnje koroške regije. Naraščalo je število učencev iz Bosne, v obdobju od leta 1981 do 1988 je bil v štirih letih vpis namenjen celo samo njim. Tudi zaradi tega je republiška izobraževalna skupnost v Mežici zgradila dijaški dom s 70 posteljami in z vsemi zmožljivostmi za redno prehrano. Seveda je šolo stalo veliko truda, preden so se prišleki naučili dovolj jezika za najnujnejše sporazumevanje in so si pridobili enako nujne osnovne delovne navade. Skupaj je tu šolanje končalo 340 mladih rudarjev, 200 iz Slovenije in 140 iz Bosne in Hercegovine. Pomembno vlogo je mežiška šola prav tako dobila z usposabljanjem rudarjev ob odpiranju rudnika urana Žirovski vrh, ki so ga opravili v letih 1984, 1986 in 1989 v Škofji Loki; uspešno ga je končalo 96 delavcev. Od leta 1985 do 1991, ko so se poslovili od zadnjih učencev, je v domu imel delovne prostore še rudniški izobraževalni center.

Končajmo oris mežiške rudarske šole z navedkom njenih treh ravnateljev po letu 1958: Ernest Logar (1958–1979), Marija Šepul (1979–1984), Igor Radovič (1984–1991).

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Arhiv Rudnika Mežica

Radovič, Igor: *Vrata naše šole so se zaprla*. Mežica, 1991, (tipkopis)
Šolska kronika Rudarske šole Mežica

LITERATURA

- Duhovnik, Jože: (geslo) Grafenauer, Stanko. *Enciklopedija Slovenije* 3. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1989, str. 370.
- Lasbaher, Franček: Koroško šolstvo od preteklosti do sedanjosti. *Koroško šolstvo od preteklosti do sedanjosti* (Franček Lasbaher (ur.)). Slovenj Gradec : Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Organizacijska enota, 1996, str. 6–68.
- Lasbaher, Franček: Meščanski šoli v Slovenj Gradcu (1920–1941) in Mežici (1926–1941). *Šolska kronika* 15, 2006, str. 106–130.
- Lednik, Štefan: (geslo) Mežica. *Krajevni leksikon Slovenije* IV. Ljubljana : DZS, 1980, str. 476–479.
- Oder, Karla: *Občina Ravne na Koroškem*. Ljubljana : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1992.

ZUSAMMENFASSUNG

Bergwerkschule in Mežica (1942–1991)

Der Beitrag behandelt verhältnismäßig kurze Geschichte der genannten Schule, gegründet im Jahr 1942 und geschlossen im Jahr 1991. Ihr Schullehrer durch das ganze Bestehen war das Bleibergwerk Mežica, da es sich von einer dreijährigen Berufsschule handelt mit dem Hauptzweck die Fachkräfte für das Bergwesen auszubilden. Leider besteht die Schulchronik, unsere Hauptquelle der Untersuchung, nur für die Zeitspanne 1958–1974. Die bedeutenden Lehrer werden erwähnt wie auch die Grundangaben über die Schüler, gegebenenfalls auch in den einzelnen Schuljahren. Die meiste Zeit wirkte diese Schule unter dem Dach der örtlichen Grundschule, erst im Jahr 1984 bekam sie ihr Eigengebäude. Es ist noch zu erwähnen, dass ihre Zweigstellen einige Jahre auch in Idrija für das Quecksilber Bergwerk wie auch in Škofja Loka (Uranbergwerk) bestanden. Und letztlich: diese Fachschule war die einzige ihrer Art in Slowenien.

SUMMARY

Vocational Mining School at Mežica (1942–1991)

The article deals with a relatively short history of the school established for the first time in 1942, and closed down in 1991. Throughout its existence the school was under the patronage of the Mežica lead mine, providing a three-year vocational programme to educate future workers of the mentioned mine. It is regretful that the school chronicle, our main source of investigation, has been written only for the period 1974–1991. The chronicle contains references to the school's important teachers as well as the basic data about the pupils for most school years. For the greater part of its existence, the school was housed in the local elementary school, as its own building was completed as late as 1984. There are another two very important facts to be mentioned: periodically our school maintained external units at the mercury mine of Idrija and the uranium mine of Škofja Loka. And finally: the vocational mining school at Mežica was the only one of its kind in Slovenia.